

LUND UNIVERSITY

Oskar Lidén (1870–1957)

Jennbert, Kristina

Published in:
Svenska arkeologer

2020

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jennbert, K. (2020). Oskar Lidén (1870–1957). I A.-S. G. (Red.), *Svenska arkeologer* (s. 107-112). (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi). Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

ACTA ACADEMIAE REGIAE GUSTAVI ADOLPHI CLVIII

Svenska arkeologer

Redaktör: Anne-Sofie Gräslund

UPPSALA 2020

Kungl. Gustav Adolfs Akademien
för svensk folkkultur

Oskar Lidén (1870–1957)

Kristina Jennbert

Foto 1945: Bilder i Syd, Malmö.

Oskar Linus Lidén föddes på gården Korpås i Ornunga socken, Älvsborgs län, Västergötland. Fadern var lantbrukare och modern småskollärlarinna. Han hade sex syskon och med sin övertalningsförmåga blev han som äldste sonen den ende som gick vidare med läroverksstudier. I tidig ålder lämnade han hemmet under skolveckorna för att inackorderas i Alingsås, senare i Göteborg.

Han tog mogenhetsexamen vid Göteborgs högre läroverk 1892 och folkskollärarexamen 1894. Sin första tjänst som folkskollärare hade han i Eskilstuna 1894–95, och därefter fortsatte han sin lärargärning i Norberg 1896–1908. Lidén var rektor för Jonstorps högre folkskola 1909–18, folkskoleinspektör i Upplands södra inspektionsområde 1919 och i Sydsmålands västra inspektionsområde 1920 fram till sin pensionering 1935. Under sin lärargärning fortsatte Lidén med sin utbildning. Han skrev in sig vid Göteborgs högskola 1909 och vid Lunds universitet 1915, där han tog en filosofie kandidatexamen i arkeologi 1917. Efter sin pensionering avlade han en licentiatexamen 1937 vid Lunds universitet och disputerade för doktorsgraden i arkeologi den 31 maj 1938.

Oskar Lidén gifte sig 1894 med Selma Augusta Strömberg och de fick fem söner. Familjen blev en betydelsefull del av hans arkeologiska forskning, och alla familjemedlemmarna deltog på ett eller annat sätt i inventeringar, renskrivningar och framställningar av de många publikationerna.

Rektorn och läraren Oskar Lidén kom år 1909 till den då nästan nybyggda Högre folkskolan i Jonstorp. I trädgården till skolhuset, tillika kommunhus, fann han sina första flintföremål och insåg hur många stenåldersföremål som låg outforskade i markerna runt om i Kullabygden. Han hade sedan barndomen varit intresserad av arkeologi, och han insåg snabbt möjligheterna att fortsätta med sitt intresse i Kullabygden. Han inledde ett drygt 30-årigt arbete med systematisk inventering, insamling och dokumentation av stenåldersfynd i åkrarna och längs stränderna, framför allt i Jonstorps socken.

Med hjälp av sin familj – sina fem söner och sin hustru – samt sina kontakter i bygden lokaliserade han många stenåldersplatser. Pojkarna hjälpte till att inventera, mäta in fynden och att väga av på vilken nivå över havet som de olika platserna var belägna. Hustrun skrev rent alla anteckningar på maskin. Famil-

jen stannade i Jonstorp fram till 1919 och bodde därefter en kort tid i Stockholm, innan de bosatte sig i Ljungbytrakten och på gården Sjögård vid södra Bolmen. Under alla åren i Småland återvände familjen varje höst och vår till Jonstorp för att fortsätta inventeringen och dokumentationen av stenåldersboplatserna i de då öppna åkerytorna. Det material han samlade i Jonstorp bildade också grunden för hans fortsatta akademiska studier. På grund av en aktiv yrkesperiod som folkskoleinspektör dröjde det många år innan han kunde fortsätta med dessa. Redan 1930 publicerade han en artikel i Kullens hembygdsförenings årskrift, där han detaljerat beskriver sitt arbete och de olika strandboplatserna i socknen (Lidén 1930). Resultaten växte fram under flera årtionden. Under tiden i Småland kom han också att ägna sig åt lokal arkeologi och kulturhistoria.

När Lund blev bostadsorten efter pensioneringen 1935, publicerade Lidén sin forskning och disputerade 1938 på avhandlingen *Sydsvensk stenålder belyst av fynden på boplatserna i Jonstorp*. I, *Skivvyxkulturen* (1938a). Disputationen uppmärksammades mycket i dagstidningar på grund av att Lidén då var 67 år gammal. John-Elof Forssander och Bror-Magnus Vifot var opponenter. Sten Lidén, en av hans söner, agerade tredje opponenter under disputationen, dvs. han skulle skoja till allvaret. Ett par år senare kom den andra delen om Jonstorpsmaterialen med publikationen *Sydsvensk stenålder belyst av fynden på boplatserna i Jonstorp*. II, *Gropkeramikskulturen* (1940). Därmed fullföljde han sin forskning om Jonstorps stenålder, för att flera år senare reflektera över sina resultat och konfrontationen med sina lärare och kolleger främst inom lundaarkeologin.

Det är främst Oskar Lidéns mångåriga arbete i Jonstorps socken som väckt stort intresse både nationellt och internationellt. Man hade tidigare ingen kunskap om den rika stenåldersmiljön som han identifierade, och Jonstorpsplatserna tillhör de mest välkända stenåldersplatserna inom Skandinavien. Han lokaliserade en mängd stenåldersfynd runt ett forntida näs som omfattar drygt 4000 år (5000–2000 f.Kr.). Där låg det framför allt föremål från ertebølleperioden (ca 5000–4000 f.Kr.) och den s.k. gropkeramiska perioden (3000–2600 f.Kr.). Även yngre stenåldersfynd fram till den senneolitiska perioden (ca 2000 f.Kr.) påträffades i området. Det fanns stora mängder av ertebøllekulturens skivvyxor, kärnyxor och grönstensyxor men också flintfragment och flintkärnor från tillverkningen av flintredskap. På de gropkeramiska platserna fann Oskar Lidén slipade tjockackiga flintyxor, spånspilspetsar, cylindriska spånblock från tillslagningen av flintspån och keramik. Den gropkeramiska keramiken har spetsrunda bottenar och är dekorerad med gropar, sicksackmönster och geometriska mönster i många olika variationer. Fyndplatserna ligger längs de gamla strandlinjerna, idag ca 6 meter över havet.

Det var flera arkeologiska problem som kom att uppta Lidéns arkeologiska forskning. De främsta berörde just stenåldersboplatserna i Jonstorps socken, nämligen att få ordning på dateringar och stenålderskronologin. Men han ägnade sig också åt studier av skålgropar och hällristningar från stenålder och

bronsålder. Samtidigt som han disputerade, publicerade han en stor materialinsamling av skålgropar och urgröpta rännor från de platser han vistats i under större delen av sitt liv, dvs. i sin hembygd i Västergötland, på Bjärehalvön och Kullaberg i nordvästra Skåne samt Finnveden i Småland. Med samma noggranna dokumentationsmetod som vid inventeringen av stenåldersplatserna vid Jonstorp beskriver och jämför Lidén de olika lokalerna. Publikationen *Hällgröpningsstudier i anslutning till nya sydsvenska fynd* (1938b) vittnar om hans breda arkeologiska intresse och hans oräddhet att ta sig an komplicerade frågor, som tolkningar av abstrakta bilder. Liksom idag blev ofta tolkningar av kultiska objekt många gånger alltför yviga.

Ett annat arkeologiskt problem var den äldre stenålderns flinteggade harpunspetsar. Han ställdes inför denna föremålsgrupp när han studerade en sådan harpun inskjuten i en hund, som dödades av den och gått ner sig i nuvarande Allerums mosse. Publikationen *De flinteggade benspetsarnas nordiska kulturfas. Studier i anslutning till nya sydsvenska fynd* (1942) är ytterligare ett av hans grundläggande arkeologiska arbeten.

Arkeologin följde Oskar Lidén hela livet. När familjen bodde på Sjögård vid Bolmen fann han även där stenåldersboplatser från den gropkeramiska perioden. Även här resulterade arbetet i publikationer, gärna med jämförelser med stenåldersfynden i Jonstorp (Lidén 1924).

Arbetet med fynden i Jonstorks socken ledde honom till studierna i arkeologi i Lund och till många resor för att studera motsvarande arkeologiska material i Sverige, Danmark och Tyskland. Han följde Otto Rydbecks arkeologiska seminarier i Lund på 1910-talet. När Oskar Lidén år 1919 presenterade sina resultat på den Nordiska arkeologkongressen i Köpenhamn häpnade publiken. Aldrig tidigare hade man hört om dessa fynd i Kullabygden. Han lade då för första gången fram den s.k. parallellteorin. Kunde det vara så att en äldre fångstkultur (ertebøllekulturen) och en yngre fångstkultur (gropkeramisk kultur) var parallella med en åkerbrukande trattbägarkultur? Åsikterna gick isär och Oskar Lidén gick emot sina tidigare lärare Otto Rydbeck och John-Elof Forssander. Hans parallellteori skapade en livlig debatt om sambandet mellan de olika kulturerna, skriver han flera decennier senare (Lidén 1948). Efter många års grundläggande forskning och debatt med sina lärare Rydbeck och den för tidigt bortgångne Forssander gav Lidén ut en debattskrift om sin parallellteori i publikationen *Aktuella sydsvenska stenåldersproblem: Jonstorp, Sjöholmen och Barumsgraven* (1948).

Oskar Lidén var mest fascinerad och gripen av arkeologin, men han hade också intresse för botanik, hembygdsforskning, religion, idéhistoria, folkloristik och naturligtvis pedagogik, uppfostran och andra skolfrågor. Han var en person som gillade att reda ut olika sorters frågor och att berätta för andra om sina framsteg. Hans publicerade artiklar och publikationer i dessa många gånger vitt skilda ämnesområden vittnar om en eftertänksamhet som grundar sig på många års forskning och till stor del hans egen erfarenhet från sin hembygd. Flera av hans skrifter handlar om hans engagemang i person- och lokal-

Oskar Lidén 1953 vid sin stenålderssamling i Jonstorp. Foto Sydsvenskan, Bilder i Syd, Malmö.

historiska frågor, inte minst hans självbiografiska *Svältorna och Livet i Svältbygden förr och nu* (1949) om människors livsvillkor. Han berättar om sin uppväxt, sin familj och om människor i sin hemtrakt och på gården Korpås i Västergötland. Något år tidigare skriver han om sitt arbetsfält inom skolväsendet i boken *Bland prästmän och skolfolk. Bilder från mitt småländska arbetsfält* (1947). Den självbiografiska tillbakablicken ger en inblick i Lidéns egen skoltid och hela hans yrkesliv inom skolan, som präglades av en reformanda, att alla barn skulle få gå i skolan på heltid. De skulle också möta en helt annan kristendomsundervisning än att lära sig katekesen, som Lidén beskriver som en trångsynt religiös, naivt ensidig social och politisk uppfattning av religion.

Lidéns arkeologiska forskning var i hög grad koncentrerad till föremålsstudier och det man idag skulle kalla landskapsarkeologi. Han var intresserad av boplatsernas läge i landskapet och hur de var placerade längs dåtidens strandlinjer. Hans karteringar och insamlingar av föremål var mycket noggrant utförda. Hans integritet gentemot vetenskapssamhället är beundransvärd. Han vila-

de i sina tolkningar på sina egna slutsatser, något som visar på hans intellektuella skärpa.

Oskar Lidén var påläst, kunnig och väl insatt i forskningsfrågorna. Hans resultat var banbrytande och väckte stort uppseende bland kollegerna. Trots sina då djärva tolkningar och teorier om stenålderskronologin var han en mycket respekterad arkeolog. Holger Arbman skriver att han tillsammans med Otto Rydbeck och John-Elof Forssander var en av de stora skånska 1900-talsarkeologerna (Arbman 1949). Han arkeologiska verksamhet har fått stor betydelse för den fortsatta arkeologiska forskningen.

Värdet i Oskar Lidéns arkeologiska samling är att fynden kommer från ett och samma område. Fynden är noggrant inmätta på alla de olika platser han studerade. Detta insåg säkert Lidén själv och han såg till att fynden omhändertogs, när han hade avslutat sitt arbete och publicerat sina resultat. Det viktiga för honom var att fynden kunde hållas samman, så att de inte splittrades till olika privata samlare för att så småningom glömmas bort i brist på en icke-professionell förvaring och kunskap.

Lidén donerade därför mellan åren 1939 och 1941 sin unika samling av stenåldersföremål. En del fynd donerade han till Lunds Universitets Historiska museum. På museet inrättades två museisalar för hans samling; den ena innehöll fynden från ertebølleplatserna, den andra de gropkeramiska fynden. I samband med ombyggnader på 1970-talet och under 2010 har fynden numera ett mer begränsat utrymme i museet, desto större i det arkeologiska magasinet.

Oskar Lidén såg också till att delar av hans samling skulle finnas kvar i Jonstorp. I två montrar i det forna kommunalhuset i Jonstorp, sedermera Jonstorps bibliotek, ordnade man en utställning. En mindre del av denna samling av stenåldersföremål finns idag utställd i Jonstorps bibliotek invid Oskar Lidéns plats och minnesmärket över honom.

Det finns i dagens Jonstorp ett stort engagemang att ta till vara de fynd och resultat som Oskar Lidén lämnade efter sig. Hans person väcker även idag intresse på orten. Gatunamnen lokaliserar några av de områden där Lidéns platser är belägna. Vid byns östra del finns Lidénvägen, Fornminnesvägen, och Skivyxevägen, och i närheten av Gerdas äng ligger Fångstvägen. För att hedra hans forskargärning invigdes 2013 Oskar Lidéns plats i Jonstorp, i direkt anslutning till den om- och tillbyggda Jonstorpsskolan intill den förutvarande Högre folkskolan, där Lidén bodde och arbetade. I biblioteket skall också en mindre stenålderutställning få plats, med fynd från Oskar Lidéns donation. Jonstorps Kultursällskap har även låtit göra ett minnesmärke över Oskar Lidén. Konstnären Jonas Högströms skulptur invigdes den 21 november 2015. Sedan 2016 finns dessutom planer på att inrätta ett stenåldersmuseum i den gamla brandstationen i Jonstorp.

Idag är stenålderslandskapet knappt skönjbart i Jonstorp. Lagunen som avskilde näset på den forntida ön dränerades på 1800-talet och är numera torrlagd. En bit från byn finns en liten rest kvar av en slingrande Görslövså. Stenålderns platser är kända för invånarna i Jonstorp, men för en förbipasserande besökare

är de dolda, inte alls synliga i det moderna landskapet. Inom det arkeologiska forskarsamhället är emellertid framför allt de gropkeramiska fynden i Jonstorp mycket välkända. Oskar Lidéns uppmärksammande inventeringar och publiceringar av dem på 1930- och 1940-talen är fortsatt intressanta. Endast några få av stenålderslokalerna undersöktes av arkeologer på 1960- och 1970-talen (Malmer 1969). Man påträffade stora mängder flintyxor, flintredskap och keramik, men inga rester av hus. Bevaringsförhållandena för organiskt material var dåliga, men nötkreatur, svin, får/get/rådjur, vildkatt, fisk och säl (vikare, gråsäl och grönländssäl) har dokumenterats.

Idag finns det ett bestående underlagsmaterial för studier av stenåldern i Jonstorp. Tack vare Oskar Lidéns forskningar har Jonstorp fått en framträdande plats i efterföljande generationers stenåldersforskning.

Referenser

- Arbman, Holger, 1949: Det sjunde nordiska arkeologimötet den 22–25 augusti 1948. *Fornvännen* 44. S. 61–68.
- Lidén, Oskar, 1924: Boplatser vid Gettersö jämte andra sydvästsmäländska stenåldersboplatser i belysning av de stora boplatssfunden i nordvästra Skåne. *Meddelande från Norra Smålands fornminnesförening* VII. S. 110–124.
- 1930: Strandboplatserna från stenåldern i Jonstorp. *Kullens hembygdsförenings årskrift*. S. 3–24.
- 1938a: *Sydsvensk stenålder belyst av fynden på boplatserna i Jonstorp*. I, *Skivyxkulturen*. Diss. Lunds universitet. Lund.
- 1938b: *Hällgröpningsstudier i anslutning till nya sydsvenska fynd*. Lund.
- 1940: *Sydsvensk stenålder belyst av fynden på boplatserna i Jonstorp*. II, *Gropkeramikskulturen*. Lund.
- 1942: *De flinteggade benspetsarnas nordiska kulturfas. Studier i anslutning till nya sydsvenska fynd*. Skrifter utgivna av Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund XXXIII. Lund.
- 1948: *Aktuella sydsvenska stenåldersproblem: Jonstorp, Sjöholmen och Barumsgraven*. Lund.
- 1947: *Bland prästmän och skolfolk. Bilder från mitt småländska arbetsfält*. Lund.
- 1949: *Svältorna och Livet i Svältbygden förr och nu*. Lund.
- Lidén, Oskar Linus. urn:sbl:11335, *Svenskt biografiskt lexikon* (artikel av Berta Stjernquist), hämtad 2015-11-16.
- Malmer, Mats P., 1969: *Gropkeramiksboplatserna Jonstorp* RÄ. Antivariskt arkiv 36. Stockholm.